

**YASHIL OBLIGATSIYALAR BOZORINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY
AHAMIYATI VA ISTIQBOLLARI****Abdullayev Behzod Jamshid o'g'li****O'zbekiston Respublikasi****Bank-moliya akademiyasi magistranti****abdullayevbehzod2001@gmail.com****<https://doi.org/10.5281/zenodo.21872621>**

So'nggi yillarda dunyo iqtisodiyotida barqaror rivojlanish tamoyillarini amaliyotga keng joriy etish, iqlim o'zgarishining salbiy oqibatlarini kamaytirish va ekologik muammolarni hal etish masalalari xalqaro hamjamiyatning ustuvor vazifalaridan biriga aylandi. Ushbu maqsadlarga erishishda yashil moliyalashtirish instrumentlari muhim o'rin egallaydi. Xususan, yashil obligatsiyalar ekologik jihatdan barqaror loyihalarni moliyalashtirish uchun jalb qilinadigan uzoq muddatli moliyaviy resurslarning samarali manbai sifatida e'tirof etilmoqda. Mazkur moliyaviy instrument orqali jalb etilgan mablag'lar qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish, energiya samaradorligini oshirish, ekologik transport tizimini takomillashtirish, suv resurslarini tejash, chiqindilarni qayta ishlash va atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan loyihalarni moliyalashtirishga yo'naltiriladi. Natijada iqtisodiy o'sish bilan bir qatorda ekologik barqarorlik ham ta'minlanadi.

Bugungi kunda yashil obligatsiyalar bozori jahon moliya bozorining eng tez rivojlanayotgan segmentlaridan biri hisoblanadi. Xalqaro amaliyot shuni ko'rsatadiki, investorlarning ekologik mas'uliyatga ega investitsiya instrumentlariga bo'lgan qiziqishi ortib bormoqda. Buning asosiy sabablari sifatida iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xavflarning kuchayishi, ESG (Environmental, Social and Governance) tamoyillarining ommalashishi hamda barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirishga qaratilgan xalqaro tashabbuslarni ko'rsatish mumkin. Xalqaro Kapital Bozorlari Assotsiatsiyasi (ICMA) tomonidan ishlab chiqilgan Green Bond Principles tamoyillari yashil obligatsiyalarni chiqarish, ulardan foydalanish va hisobot yuritishning asosiy mezonlarini belgilab bergan. Ushbu tamoyillar investorlarga mablag'larning aynan ekologik loyihalarga yo'naltirilayotganiga ishonch hosil qilish imkonini beradi.

Jahon tajribasida Xitoy, AQSh, Germaniya, Fransiya va Buyuk Britaniya yashil obligatsiyalar bozorining eng yirik ishtirokchilari hisoblanadi. Mazkur mamlakatlarda davlat tomonidan ekologik loyihalarni qo'llab-quvvatlash, investorlarga qulay shart-sharoitlar yaratish va kapital bozorining rivojlanganligi yashil obligatsiyalar emissiyasining yildan-yilga ortib borishiga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish, elektr transport vositalarini ishlab chiqarish va energiya tejamon texnologiyalarni joriy etish bo'yicha amalga oshirilayotgan loyihalar yashil obligatsiyalar hisobidan moliyalashtirilmoqda. Natijada ushbu davlatlarda uglerod chiqindilarini kamaytirish, ekologik xavfsizlikni mustahkamlash va iqtisodiy o'sishni ta'minlashga erishilmoqda.

O'zbekiston Respublikasida ham yashil iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish, energiya samaradorligini oshirish, ekologik toza texnologiyalarni joriy etish va xalqaro investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha qator davlat dasturlari qabul qilingan. Bunday islohotlar yashil moliyalashtirish instrumentlarini, jumladan, yashil obligatsiyalar

bozorini rivojlantirish uchun muhim asos yaratmoqda. Mamlakatda quyosh va shamol elektr stansiyalarini qurish, energiya tejamkor ishlab chiqarish texnologiyalarini joriy etish hamda ekologik transport infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha yirik investitsiya loyihalari amalga oshirilmoqda. Mazkur loyihalarni moliyalashtirishda yashil obligatsiyalardan foydalanish davlat byudjeti yukini kamaytirish va uzoq muddatli investitsiya resurslarini jalb qilish imkonini beradi.

Shu bilan birga, O'zbekistonda yashil obligatsiyalar bozorini rivojlantirishda ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, ushbu moliyaviy instrument bo'yicha normativ-huquqiy bazaning yanada takomillashtirilishi, emissiya jarayonlarining xalqaro standartlarga moslashtirilishi, investorlar uchun rag'batlantiruvchi mexanizmlarning kengaytirilishi hamda mustaqil ekologik ekspertiza tizimini rivojlantirish zarur. Bundan tashqari, fond bozori ishtirokchilari, tijorat banklari va korxonalar orasida yashil moliyalashtirish bo'yicha bilim va tajriba yetarli darajada shakllanmagan. Bu esa yashil obligatsiyalar bozorining rivojlanish sur'atlariga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatmoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, yashil obligatsiyalarni rivojlantirish mamlakat iqtisodiyotiga bir qator ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Avvalo, ekologik loyihalarni moliyalashtirish uchun uzoq muddatli va nisbatan arzon moliyaviy resurslar jalb qilinadi. Ikkinchidan, qayta tiklanuvchi energiya va energiya samaradorligi loyihalarining ko'payishi energiya xarajatlarini kamaytiradi va ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi. Uchinchidan, ekologik infratuzilmaning rivojlanishi yangi ish o'rinlari yaratilishiga hamda aholining turmush sifatining yaxshilanishiga xizmat qiladi. To'rtinchidan, xalqaro investorlarning ishonchi ortishi natijasida mamlakat kapital bozorining jozibadorligi oshadi. Beshinchidan, yashil obligatsiyalar orqali moliyalashtirilayotgan loyihalar uglerod chiqindilarini kamaytirishga va xalqaro ekologik majburiyatlarni bajarishga xizmat qiladi.

Xalqaro tajribani o'rganish shuni ko'rsatadiki, yashil obligatsiyalar bozorining muvaffaqiyatli rivojlanishi davlat siyosati, moliyaviy institutlar va xususiy sektor o'rtasidagi samarali hamkorlikka bog'liq. Shu sababli O'zbekistonda ham yashil moliyalashtirish bozorini rivojlantirish maqsadida investorlar uchun soliq imtiyozlarini joriy etish, yashil loyihalarni sertifikatlash tizimini takomillashtirish, xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kengaytirish hamda fond bozorida yashil qimmatli qog'ozlar ulushini bosqichma-bosqich oshirish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, tijorat banklari va korporativ sektor uchun yashil moliyalashtirish bo'yicha maxsus dasturlarni ishlab chiqish, ekologik loyihalarni baholashning yagona metodologiyasini joriy etish ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, yashil obligatsiyalar bozorini rivojlantirish O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlash, ekologik xavfsizlikni mustahkamlash, investitsiya faolligini oshirish va xalqaro kapital bozoriga integratsiyalashuvni kuchaytirishda muhim omil hisoblanadi. Mazkur moliyaviy instrumentlardan samarali foydalanish orqali iqtisodiy rivojlanish va ekologik barqarorlik o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash, kelajak avlodlar uchun qulay ekologik muhit yaratish hamda mamlakatning xalqaro moliyaviy maydondagi raqobatbardoshligini oshirish mumkin. Shu nuqtai nazardan, yashil obligatsiyalar bozorini rivojlantirish bo'yicha kompleks strategiyani amalga oshirish, xalqaro standartlarga mos huquqiy bazani shakllantirish va ekologik loyihalarni moliyalashtirish hajmini bosqichma-bosqich kengaytirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Ayrim mamlakatlarda yashil obligatsiyalar bozorining rivojlanish holati va ustuvor

yo'nalishlari

Mamlakat	Rivojlanish darajasi	Asosiy moliyalashtirish yo'nalishi	Istiqboldagi yo'nalish
Xitoy	Yuqori	Quyosh va shamol energetikasi	Uglerod neytralligiga erishish
AQSh	Yuqori	Yashil infratuzilma va transport	ESG investitsiyalarini kengaytirish
Germaniya	Yuqori	Energiya samaradorligi	Yashil sanoatni rivojlantirish
Fransiya	Yuqori	Ekologik transport	Iqlim loyihalarini moliyalashtirish
Yaponiya	O'rta-yuqori	Energiya tejoychi texnologiyalar	Innovatsion yashil texnologiyalar
O'zbekiston	Rivojlanmoqda	Qayta tiklanuvchi energetika	Milliy yashil obligatsiyalar bozorini shakllantirish

Manba: *Climate Bonds Initiative (CBI), Sustainable Debt Market Summary 2025, International Capital Market Association (ICMA) Green Bond Principles, Osiyo taraqqiyot banki (ADB) hamda muallif tomonidan umumlashtirilgan ma'lumotlar asosida tayyorlandi.*

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, Xitoy, AQSh, Germaniya va Fransiya yashil obligatsiyalar bozorining eng rivojlangan ishtirokchilari hisoblanadi. Ushbu mamlakatlarda yashil obligatsiyalar orqali asosan qayta tiklanuvchi energetika, energiya samaradorligi, ekologik transport va yashil infratuzilma loyihalarini moliyalashtirilmoqda. Yaponiyada innovatsion ekologik texnologiyalarni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilayotgan bo'lsa, O'zbekistonda yashil obligatsiyalar bozori shakllanish bosqichida bo'lib, asosiy e'tibor quyosh va shamol energetikasi loyihalarini moliyalashtirishga qaratilgan. Umuman olganda, xalqaro tajriba yashil obligatsiyalar iqtisodiy o'sishni ekologik barqarorlik bilan uyg'unlashtirishning samarali moliyaviy instrumenti ekanligini ko'rsatadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025–2030-yillarda "Yashil iqtisodiyot"ni rivojlantirish strategiyasi. – Toshkent, 2025.
2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Moliyaviy barqarorlik sharhi. – Toshkent, 2025.
3. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Yashil moliyalashtirishni rivojlantirish konsepsiyasi. – Toshkent, 2024.
4. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. O'zbekiston Respublikasining statistik to'plami. – Toshkent, 2025.
5. ICMA. Green Bond Principles (GBP). – Zurich, 2021.
6. Climate Bonds Initiative. Sustainable Debt Global State of the Market Report. – London, 2025.
7. World Bank. World Development Report. – Washington, D.C., 2024.
8. International Monetary Fund. Global Financial Stability Report. – Washington, D.C., 2025.
9. OECD. Financing Climate Futures. – Paris, 2024.